

Školní program proti šikanování

Vychází ze ŠVP „Hravě a zdravě.“ na období 2024/2025

Platnost od 1. 9. 2024 do 31. 8. 2025

Evaluace k 31. 8. 2025

Program proti šikanování

Školní program proti šikanování má 13 komponent (hlavních součástí):

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu či opatření a také v jeho průběhu);
2. motivování pedagogů pro změnu;
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů;
4. užší realizační tým (zástupce vedení – nejlépe ředitel, zástupci třídních učitelů z 1. a 2. stupně, školní metodik prevence, výchovný poradce, atd.);
5. společný postup při řešení šikanování (viz Příloha č. 6);
6. primární prevence v třídních hodinách;
7. primární prevence ve výuce;
8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování;
9. ochranný režim (školní řád, dohledy učitelů);
10. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s prevencí a řešením šikany ve škole, například na webových stránkách, pomocí informativního dopisu a při třídních schůzkách);
11. školní poradenské služby;
12. spolupráce se specializovanými zařízeními;
13. vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol)

Úvod

V souladu s metodickým doporučením k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j.: 21291/2010-28 a Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních má škola vypracován **PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ**. Slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupracujícího prostředí ve škole. Zaměřuje se především na prevenci šikanování a ukazuje postupy řešení v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Tento program je součástí Minimálního preventivního programu.

Charakteristika šikany

Šikanování je jakékoliv chování se **záměrem ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašit jiného žáka**, případně skupinu žáků. Jde o cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo nemohou bránit. Zahrnuje jak **fyzické útoky** v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i **útoky slovní** v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu **sexuálního obtěžování až zneužívání**. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. **kyberšikanu**.

Pocit bezpečí každého jedince je neodmyslitelnou podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu školy. **Všechny školy a školská zařízení mají proto povinnost předcházet všem náznakům agresivity a všem způsobům šikanování mezi žáky a svěřenci**. Šikanování nesmí být pracovníky školy v jakékoli formě akceptováno. Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Probíhá nejčastěji mezi žáky ve stejné třídě či výchovné skupině a odehrává se v době přestávek, cestou do školy a ze školy nebo v době osobního volna.

Kyberšikana

Kyberšikana patří mezi jednu z nejčastějších forem šikany. Má elektronickou formu a může probíhat prostřednictvím zakládání falešných profilů nebo zveřejňováním profilů s dehonestujícím obsahem, přidáváním urážlivých komentářů nebo zasíláním výhrůžných SMS nebo e-mailů.

Svým charakterem patří do přímé i nepřímé šikany. Kyberšikana může být nebezpečná zejména vzhledem ke svému rozsahu, díky kyberprostoru mohou totiž šikanu sledovat až desítky tisíc lidí.

Při šetření je podstatné zjistit souvislost s klasickou šikanou a zmapování konkrétního případu ke zvolení vhodného řešení.¹

Projevy šikanování

---

¹ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) [online]. Praha: MŠMT, 2016 [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Šikanování má ve svých projevech **různou podobu s následky především na psychickém zdraví**. Jejich znaky je možno rozdělit podle různých hledisek přibližně do následujících skupin:

1. *Fyzické aktivní přímé* (útočníci oběť kopou, fackují či jinak fyzicky napadají)
2. *Fyzické aktivní nepřímé* (ničení věci oběti, agresor pošle někoho, aby oběť zbil)
3. *Fyzické pasivní přímé* (agresor fyzicky brání oběti dosahovat svých cílů např. ji nepustí sednout do lavice)
4. *Fyzické pasivní nepřímé* (agresor odmítá splnit požadavky oběti – odmítne požádání oběti odejít na záchod)
5. *Verbální aktivní přímé* (nadávání, urážení, zesměšňování)
6. *Verbální aktivní nepřímé* (rozšiřování pomluv, symbolická agrese – vyjádřená v kresbách, básních apod.)
7. *Verbální pasivní přímé* (neodpovídání na pozdrav, otázky apod.)
8. *Verbální pasivní nepřímé* (spolužáci se oběti nezastanou, když je obviněna z něčeho, co udělal agresor)

Prevence šikanování

Stejně jako u jiných asociálních a sociálně patologických jevů by také u šikany a agresivity dětí měla být upřednostňována především primární prevence. Primární prevence se uplatňuje v případech, kdy k šikaně dosud nedošlo a spočívá ve výchově harmonické osobnosti dítěte (především rozvoji sociálních dovedností, kladného sebepojetí dítěte, odreagování stresu, napětí, agresivity, strachu apod.) a informovanosti dětí, rodičů i veřejnosti o šikaně. Základem primární prevence proti šikanování je budování pozitivního klimatu školní třídy a celé školy, dále pak všech pedagogizovaných prostředí, ve kterých se dítě pohybuje, rozvoj kamarádských, otevřených a bezpečných vztahů. Měla by zahrnovat prevenci specifickou i nespecifickou.

Důležitou součástí primární prevence by měl být rozvoj sociálních dovedností žáků. Kvalitní sociální dovednosti jsou v pedagogickém prostředí velmi důležité, protože se spolupodílí na celkovém fungování žáků ve škole, na jejich schopnosti týmové práce, schopnosti otevřeně vyjadřovat pocity a názory, na rozvoji pozitivního postoje k sobě i ostatním. Gresham definuje sociální dovednosti jako „situačně specifické chování, které má u dětí a mládeže ve školním prostředí významné sociální důsledky, ovlivňuje akceptaci

spolužáky, obraz sebe samého, školní adjustaci, školní úspěšnost a hodnocení sociálních dovedností ostatními." Rozlišuje pět složek sociálních dovedností: kooperaci, asertivitu, odpovědnost, empatii a sebekontrolu. Na rozvoj těchto složek se může učitel (popř. ve spolupráci se školním psychologem) zaměřit a působit tak preventivně na celou skupinu.

Hlavní úkoly školy v prevenci šikanování

Škola má povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování a vytvářet bezpečné prostředí pro každého jedince. Snažíme se budovat sociálně zdravé prostředí, zajímáme se o žáky, jsme s nimi v těsnějším kontaktu, abychom měli přehled, co se mezi nimi děje. Vzhledem ke specifickým provozu školy (střídání turnusů, žáci z různých typů škol, kteří se vzájemně poznávají) **učitelé pomáhají žákům překonávat adaptační potíže, včasné diagnostikují a řeší problémové situace.** Můžeme tak **předcházet nežádoucím situacím a konfliktům.** V této oblasti spolupracují všichni pracovníci školy, kteří jsou seznámeni s charakteristikou i projevy šikanování a metodami řešení počáteční i pokročilé šikany.

Základní myšlenky prevence na naší škole:

- zajímáme se o žáky
- otevřeně s dětmi komunikujeme o vztazích, o odlišnostech jednotlivců
- podporujeme pozitivní vzájemné vztahy mezi žáky
- dodržujeme společně stanovená třídní pravidla
- všichni pracovníci jsou seznámeni s důležitými informacemi o každém žákovi
- pozorujeme, nasloucháme, vytváříme pozitivní sociální klima
- pomáháme rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka
- výuku vedeme zajímavě, každé dítě má možnost zažívat úspěch
- zajišťujeme dohled nad žáky, kontrolujeme riziková místa ve škole
- nabízíme možnost sdělení informací prostřednictvím schránky důvěry

Nápravná opatření

- výchovná opatření – napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy (podle míry a závažnosti provinění) – stanoveno školním řádem
- návrh na snížení známky z chování – stanoveno školním řádem
- převedení do jiné třídy, pracovní skupiny – je třeba posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí

V případech závažné šikany lze užít další opatření:

- vyloučení léčebny, a tím i ze školy - při mimořádně závažné šikaně, opakované šikaně, po rozhodnutí vedení léčebny

- vedení školy doporučí zákonným zástupcům žáka dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče
- vedení školy případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu
- vedení školy nebo léčebny podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Odpovědnost rodičů a komunikace školy s rodiči

Škola by měla seznámit zákonné zástupce se Školním programem proti šikanování, a to například pomocí webových stránek školy. Zákonní zástupci by měli mít možnost kdykoli využít služeb školního poradenského pracoviště a konzultovat svá podezření. Pedagog nesmí reagovat nedůvěřivě a všechna podezření by měl včas a citlivě prošetřit.

Při řešení šikany se s rodiči řeší situace individuálně a schůzka obvykle probíhá až po jejím vyřešení. O všech zjištěních a závěrech školy musí být rodiče informováni. Schůzka s rodiči a s účastníky šikany by měla být připravená a vést by ji měl vyškolený pedagog.

Ostatní rodiče by měli být informováni o tom, že ve třídě proběhla šikana. Pokud jde o šikanu v počáteční fázi, rodiče žáků mohou být informováni při pravidelných setkáních, při pokročilé šikaně se svolává mimořádná schůzka.

Ochrana dětí před šikanou v předškolním vzdělávání

I v mateřských školách se mohou objevovat prvky šikany. Neřešená šikana může způsobit velké škody u dětí i pedagogů, proto je úkolem školy zabezpečit minimální požadavky na ochranu dětí před šikanou. Pokud k šikaně dojde, musí být zvolen vhodný způsob nápravy.

- rozhovor s agresorem
- ochranný režim pro oběť, oddělení od agresora
- komunikace se skupinou prostřednictvím intervenčních programů, pohádek či dramatizací
- rozhovor se zákonnými zástupci agresora

Šikana zaměřená na učitele

Šikánování učitele by nemělo být podceňováno a nemělo by být považováno za jeho selhání či osobní problém. Za prevenci a řešení šikany učitele nese odpovědnost vedení školy.

Při šikaně učitele dochází k narušení jasně definovaných rolí – učitel, žák. Žák se zde dostává do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu pedagoga. Základ tedy spočívá v tom, že strana s nižším statutem a nižší mírou formálně přidělené moci ubližuje straně s vyšším statutem a formální autoritou.

Specifika pro prevenci šikany zaměřené na učitele

- Škola zdůrazňuje dobré sociální klima, připouští riziko výskytu šikany učitele ve škole. Takové chování otevřeně odmítá a realizuje prevenci a intervenci, pokud k výskytu dojde.
- Vedení školy vyjadřuje podporu pedagogům a oceňuje jejich práci. Vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.
- Škola má přesně stanovený způsob, jakým mají pedagogové oznámení o šikaně své osoby nebo kolegy podat. Oznámení mohou předložit řediteli školy, metodikovi prevence, výchovnému poradci, někomu z kolegů nebo ho mohou vhodit do schránky důvěry v budově školy.
- Pravidla ve třídě nastavuje a uplatňuje pedagog; na změny nálad a případné konfrontace ze strany žáka reaguje včas, konflikty a konfrontace ze strany žáka řeší formou individuální konzultace.
- Problémy řeší ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy.

Specifika pro řešení šikany zaměřené na učitele

- Pedagog čelící šikaně ze strany žáků je v dané situaci v pozici oběti, a měl by proto vyhledat pomoc. Škola své pedagogy k vyhledání pomoci podporuje, zajišťuje pro něj bezpečí a řeší vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.
- Škola má připravený krizový plán, ve němž je specifikováno, jak se v dané situaci zachovat, jaké možnosti řešení krizové situace pedagog má, jakou roli má sám pedagog, vedení školy, školní poradenské pracoviště apod. Součástí plánu jsou pokyny pro zajištění bezpečí pro ohroženého pedagoga a žáky.²

Právní odpovědnost školy

---

² Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) [online]. Praha: MŠMT, 2016 [cit. 2021-07-30].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Škola nese odpovědnost za své žáky. Podle ustanovení §29 zákona č. 561/2004 Sb. (školského zákona) jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit. Současně jsou povinny vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Pedagog proto musí šikanování mezi žáky neprodleně řešit a každé oběti poskytnout okamžitou pomoc.

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- šikana v průběhu vyučování, s ním související činností nebo při poskytování školských služeb, škola má povinnost oznámit tuto skutečnost zákonnému zástupci žáka – agresora i oběti
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí skutečnosti, kdy jsou jedinci v ohrožení ze strany někoho jiného, nebo se svým chováním ohrožuje samo, zejména jde o situace se značnou intenzitou nebo při dlouhodobějším působení
- v případě jednání splňující znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR

Trestně-právní hledisko šikany

Šikana může svou povahou splňovat znaky přestupku nebo trestného činu.

- přestupek dle zákona číslo 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o přestupcích“). Nejčastěji jde o přestupky proti občanskému soužití dle ustanovení § 49 odst. 1 zákona o přestupcích (např. ublížení na cti, vyhrožování újmou na zdraví atd.).
- Závažnější forma šikany může vykazovat znaky skutkové podstaty například těchto trestných činů:

§ 146 trestního zákoníku (dále jen „TZ“) ublížení na zdraví

§ 171 TZ omezování osobní svobody

§ 175 TZ vydírání

§ 177 TZ útisku

§ 185 TZ znásilnění

§ 191 TZ šíření pornografie

§ 205 TZ krádež

§ 228 TZ poškození cizí věci

§ 353 TZ nebezpečné vyhrožování

- V případě šikany související se zdravotním postižením, etnicitou, náboženstvím apod., lze v určitých případech uvažovat o trestném činu hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, nebo podněcování nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ TZ 355/356).

- Kyberšikana může v určitých případech naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:
nebezpečné pronásledování (tzv. stalking, § 354 TZ)
účast na sebevraždě (§ 144 TZ)
porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ)
pomluva (§ 184 TZ)
šíření pornografie § 191 TZ

Každý občan má povinnost překazit páčání nebo spáchání trestného činu (§ 367 TZ). Překazit ho lze včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Pokud skutečnost neoznámí, spáchal sám trestný čin nepřekažení a neoznámí trestného činu a vystavuje se tím trestnímu postihu. Trestného činu se může dopustit i sama škola jako právnická osoba, v případě úmyslného zatajování, že k uvedeným trestným činům ve škole dochází.³

Podávání podnětů, stížností a oznámení

Škola by měla mít jasný a jednoznačný postup pro příjem podnětů a stížností ze strany zaměstnanců, žáků a zákonných zástupců. Postup by měl stanovovat, kam a jak podnět podat; jak s ním bude naloženo a jak postupovat v případě nespokojenosti s vypořádáním. V případě nedostatečného řešení situace pedagogickými pracovníky, je třeba obrátit se na vedení školy nebo na zřizovatele. Pokud ani pak není záležitost řešena dostatečně, lze podat stížnost České školní inspekci, školskému ombudsmanovi, veřejnému ochránci práv a na příslušné státní zastupitelství. Pokud oznámení zasahuje oblast pracovně-právních vztahů, je možné se obrátit na příslušný inspektorát práce.

Stádia šikanování

M.Kolář označuje pět stádií šikany, které zachycují postupný proces narušení vztahů ve skupině. Tento proces je opakem budování bezpečného prostředí a příznivého sociálního klimatu třídy a směřuje k úplnému přijetí postojů, norem a hodnot šikanování žáky.

První stádium: Zrod ostrakismu představuje mírné, převážně psychické formy násilí. Obvykle se nějaký člen třídy necítí dobře, je neoblíbený a není uznávaný. Ostatními je více či méně odmítán, spolužáci se s ním nebaví, pomlouvají ho, intrikují proti němu, dělají na jeho účet

---

³ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) [online]. Praha: MŠMT, 2016 [cit. 2021-07-30].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

drobné legrácky apod. Takováto situace je zárodečnou podobou šikanování, která obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stádium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace znamená upevňování soudržnosti skupiny na účet obětního beránka, přitvrzování „zábavy“ na úkor nejzranitelnějšího spolužáka a opakování agresivního chování jako potvrzení si vlastní moci. V této fázi pokusy o šikanování nemusí uspět, pokud ve skupině existuje soudržnost, kamarádké vztahy, převažují zásadně negativní postoje k násilí a celkově pozitivní morální hodnoty.

Třetí stádium: Klíčový moment – vytvoření jádra znamená nezabránění přitvrzujícím manipulacím a počáteční fyzické agresi jednotlivců. Často se tak utvoří skupinka agresorů, úderné jádro, které začne spolupracovat a systematicky šikanovat nejvhodnější oběti. Tato fáze je stále ještě považována za počáteční, nezabránění šíření vlivu skupiny agresorů však přeroste k pokročilé šikaně.

Čtvrté stádium: Většina přijímá normy agresorů, takže se šikanování stane nepsaným zákonem a málokdo se dokáže postavit tlaku ke konformitě. Platí, že i mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě a účastní se šikanování.

Páté stádium: Totalita neboli dokonalá šikana představuje rozdělení žáků na dvě skupiny (otrokáře a otroky). Otrokáři využívají materiální hodnoty otroků (peníze, osobní věci), jejich tělo, city, rozumové schopnosti apod. Ve skupině zcela vítězí zlo. Brutální násilí začíná být považováno za normální. Nejvyšší stupeň dokonalosti šikanování nastává v případě, že agresor je sociometrickou hvězdou třídy, je jejím předsedou, má výborný prospěch, ochotně pomáhá učitelům, takže je plně podporován třídním učitelem i ostatními pedagogy.⁴

Protektivní a rizikové faktory

Protektivní faktory

Společnost, komunita

- nastavení hodnot ke vzdělání, podpora kooperace, tolerance, respektu
- nabídka mimoškolních aktivit pro trávení volného času dětí a mladých lidí
- nabídka služeb pro ohrožené rodiny a děti; žáky a pedagogy ohrožené násilím ve škole, nabídka vzdělávacích programů pro pedagogy i zákonné zástupce
- spolupráce školy s organizacemi, které vytváří síť pro prevenci a intervenci v rámci šikany

Škola

- vedení podporuje pozitivní sociální klima ve škole
- zajištění informovanosti o problematice šikany a monitoring jejích varovných signálů
- nastavení jasných pravidel v chování a jejich důsledné dodržování
- odmítnutí násilí na škole a včasné a adekvátní řešení při výskytu násilí

---

⁴ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) [online]. Praha: MŠMT, 2016 [cit. 2021-07-30].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

- funkční bezpečnostní a krizové plány
- dostatečná bezpečnostní opatření
- podpora učitelů v zacházení s obtížnými třídními kolektivy
- atmosféra důvěry a spolupráce v pedagogickém sboru

Výuka a třídní management

- zapojování žáků do aktivit třídy a školy
- pedagog hledá cesty pro zaujetí výukou, žáci zažívají ocenění
- dodržování dohodnutých pravidel
- pedagog se chová konzistentně, spravedlivě a s respektem k individuální situaci

Interakce mezi učitelem/učiteli a žákem/žáky

- učitel nevstupuje se žáky do konfliktu, pohotově reaguje na agresivní narážky žáků či studentů
- je konzistentní v nastavování a udržování pravidel, chrání a nepřekračuje své hranice ani hranice ve vztahu k žákům

Rizikové faktory

Společnost, komunita

- koncentrace rodin ohrožených chudobou, bezdomovectvím, sociálním vyloučením, národnostních menšin a etnik
- nevhodné nastavení financování škol
- neexistující nebo nekvalitní služby pro děti, rodiny i pedagogy
- nedostupné vzdělání pro pedagogy
- malá spolupráce mezi školou a organizacemi v regionu

Škola

- chybějící nebo nejasné směrnice školy pro udržování bezpečí a řešení krizových situací; nedodržování těchto směrnic
- posměch, dehonestující komentáře, nevhodné chování mezi žáky a pedagogy
- nevhodně uplatňovaná kritika, sarkasmus, předsudky a stereotypy
- negativní komentáře vedení nebo ostatních pedagogů na účet jiného učitele před studenty
- žáci jsou svědky agresivního chování mezi dospělými, neřešená šikana mezi dětmi
- koncentrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Výuka a třídní management

- nízká schopnost vytvořit zajímavý program ze strany pedagoga; malá možnost zažívat úspěch pro žáka
- nedůsledné, neadekvátní nebo nerovné reakce na porušení pravidel
- nevhodné složení třídy
- konfliktní vztahy mezi žáky a učitelem
- malá pohotovost učitele čelit konfrontaci ze strany žáků, ignorování nerespektu ze strany žáka
- ztráta pocitu dobrého místa ve škole ze strany učitele nebo žáka
- příliš osobní vztahy učitele s žáky⁵

⁵ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) [online]. Praha: MŠMT, 2016 [cit. 2021-07-30].

Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Rozeznat šikanu od škádlení nebo agrese bývá někdy obtížné, rozlišujícím znakem je schopnost žáka se bránit nebo aktivitu opětvovat. Mezi šikanu neřadíme jednorázovou rvačku, nevhodný vtíp či konflikt; vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit či pobavit se na jeho úkor.

Přímé varovné znaky šikanování:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávisným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Nepřímé varovné znaky šikanování:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit. (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

Možné signály šikanování, kterých by si zákonní zástupci měli všimnout:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.⁶

Oběť šikanování

Obětí šikany se může stát v podstatě kdokoli. Přesto bylo zjištěno, že existují určité osobní charakteristiky, které zvyšují riziko, že se stanou obětí šikanování. Tyto charakteristiky zahrnují odlišnosti od skupinové normy nebo nějaký tělesný nebo psychický „handicap“. Poměrně často se vyskytuje malá fyzická síla, obezita, neobratnost, nějaká neobvyklost vzhledu apod. Z psychických znevýhodnění je uváděny např. specifické poruchy učení, opožděný duševní vývoj, porucha pozornosti s hyperaktivitou apod. Oběti šikanované pro svou odlišnost od skupinové normy se mohou odlišovat v nejrůznějších oblastech, od způsobu oblékání až po rasovou odlišnost.

---

⁶ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) [online]. Praha: MŠMT, 2016 [cit. 2021-07-30].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Šikanování zanechává na oběti často vážné následky. Nese s sebou psychickou deprivaci, narušuje osobnostní vývoj oběti, její sociální a osobnostní adaptaci, může vyústit v neurózu nebo různé psychosomatické poruchy. Systematická, dlouhodobá, brutální šikana často vede ke zhroucení oběti, propuknutí panické hrůzy, poruchám spánku a v některých případech také k sebezničujícím tendencím oběti.

Doporučené znění textů ve školním řádu pro problematiku šikanování

Školní řád má dle příslušných předpisů (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů) své zákonné náležitosti a je rozdělen do konkrétních kapitol. Text týkající se prevence, rizikového chování se může objevit v podstatě ve všech kapitolách.

- Práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců ve škole a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky
- Provoz a vnitřní režim školy
- Podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí
- Podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany žáků
- Pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků
- Podmínky zajištění ochrany žáků před rizikovým chováním a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí

1. Práva a povinnosti žáků a zákonných zástupců

Práva žáků mohou být rozšířena o následující body:

- Vyjadřovat svobodně svůj názor ve všech věcech, které se ho týkají; tento názor má být vyjádřen adekvátní formou, přičemž tomuto musí být věnována patřičná pozornost.
- Být ochráněn před fyzickým nebo psychickým násilím a nedbalým zacházením; nikdo nemá právo druhému žádným způsobem ubližovat.
- Požádat o pomoc nebo radu kohokoli z pracovníků školy – pokud se žák cítí v jakékoli nepohodě nebo má nějaké trápení; pracovníci musí vždy věnovat oznámení náležitou pozornost.

Povinností žáků mohou být rozšířeny o plnění pravidel používání informačních komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů a stanovení postihů při jejich nedodržování.

2. Podmínky zajištění ochrany žáků před rizikovým chováním a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí

Tato kapitola zahrnuje přesně definovaný pojem šikana. Obsahuje také postoj školy vůči ní a informaci o tom, že v případě projevů šikany škola postupuje dle daného školního programu proti šikanování. Svolává se schůze školního poradenského pracoviště, informují se zákonní zástupci a dle platných zákonů má škola ohlašovací povinnost vůči některým dalším institucím (jako je např. orgán sociálně-právní ochrany dítěte, Policie ČR apod.)

3. Pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků (klasifikační řád)

V této kapitole je možné konkretizovat, za jaké druhy chování uděluje škola příslušná výchovná opatření.⁷

Krizový plán k řešení šikany

Pedagogický pracovník musí šikanování mezi žáky předcházet, všechny projevy co nejrychleji řešit a oběti poskytnout okamžitou pomoc.

1. Krizový plán řešení šikany má eliminovat nebo minimalizovat škody v případě, že ve škole dojde k případu šikanování.
2. V případech prokázaných projevů šikany nebo podezření na šikanu zahájí pedagogický pracovník okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a vše oznámí ředitelce školy.
3. Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, ředitelka zahájí odborné vyšetření záležitosti ve spolupráci s léčebnou. Je kladen důraz na taktní jednání s rodiči a zachování důvěrnosti informací.
4. Ředitelka školy rozhodne, zda škola zvládne řešit problém vlastními silami nebo potřebuje pomoc specializovaných institucí a Policie ČR. Zajistí informování rodičů a kmenové školy.
5. Postup vyšetřování počátečních stádií šikany – dodržujeme posloupnost kroků:
  - a) odhad závažnosti situace a rozpoznání, zda nejde o neobvyklou formu šikanování, vyvarovat se bagatelizace problému, *neřešit problém před třídou*

---

⁷ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) [online]. Praha: MŠMT, 2016 [cit. 2021-07-30].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

- b) musíme nalézt odpovědi na tyto otázky: Kdo je obětí, kolik jich je? Kdo je agresorem, kolik jich je, kdo je iniciátor, kdo aktivní účastník? Co, kdy, kde a jak dělali agresori obětem? K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo? Jak dlouho šikanování trvá? Výpovědi k jednotlivým otázkám je *nutné zapsat* a uspořádat do důkazního materiálu.
- c) rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi
- d) dávat pozor na typické chování oběti – vše popírá, útočníky označuje za kamarády, má strach z pomsty apod.
- e) nalezení vhodných svědků, *neprozradit zdroj informací*
- f) individuální, podle potřeby i konfrontační rozhovory se svědky, *nikdy však konfrontace obětí s agresory nebo společné vyšetřování svědků a agresorů*
- g) informování rodičů (podle situace i dříve)
- h) ochrana oběti (podle situace i dříve)
- i) rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi – dobře se připravit, mít dostatek důkazů, okamžitě zastavit jejich agresi
- j) následná práce s kolektivem třídy

6. Postup vyšetřování pokročilé šikany:

- a) bezprostřední záchrana oběti
- b) domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování
- c) zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi
- d) pokračující pomoc a podpora oběti
- e) nahlášení policii (ředitelka školy)
- f) vlastní vyšetřování

7. Spolupráce se specializovanými institucemi a Policií ČR:

Výchovná opatření

Při porušení povinností stanovených školním řádem může být podle závažnosti tohoto porušení žákovi uloženo (-a):

- a) **Napomenutí třídního učitele** – ukládá třídní učitel bezprostředně po přestupku, kterého se žák dopustí.
- b) **Důtka třídního učitele** – ukládá ji třídní učitel po projednání a se souhlasem ředitelky školy za závažnější či opakované porušení řádu školy, norem slušnosti; důtka třídního učitele se uděluje před kolektivem třídy.
- c) **Důtka ředitele školy** – ukládá ji ředitelka školy po projednání v pedagogické radě za vážná porušení řádu školy – zvláště za porušování norem slušnosti, za neomluvené absence, za agresivitu vůči spolužákům i dospělým a další závažná provinění.

Ředitelka školy nebo třídní učitel neprodleně oznámí uložení důtky a její důvody prokazatelným způsobem žákovi a jeho zákonnému zástupci. Uložení důtky se zaznamená do zprávy kmenové škole.

Postupy pro vyšetření a řešení šikany

První pomoc při počáteční šikaně:	Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:
<ol style="list-style-type: none"> 1. odhad závažnosti a formy šikany; 2. rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi; 3. nalezení vhodných svědků; 4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory); 5. ochrana oběti; 6. předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:<ol style="list-style-type: none"> a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření); b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku); 7. realizace vhodné metody:<ol style="list-style-type: none"> a) metoda usmíření; b) metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči); 8. třídní hodina:<ol style="list-style-type: none"> a) efekt metody usmíření; b) oznámení potrestání agresorů; 9. rozhovor s rodiči oběti; 10. třídní schůzka; 11. práce s celou třídou.	<p>A. První (alarmující) kroky pomoci</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany; 2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí <p>B. Příprava podmínek pro vyšetřování</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy; 4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi; 5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře); 6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům <p>C. Vyšetřování</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. rozhovor s obětí a informátory; 8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků; 9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky; 10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi) <p>D. Náprava</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Komentář k jednotlivým krokům postupů viz kniha Nová cesta k léčbě šikany - Kolář M. (2011)